

УДК 373.51 (430)

Ковальчук Любов Олександрівна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької мови

Тернопільський національний економічний університет

Ковальчук Любовь Александровна

кандидат педагогических наук,
доцент кафедры немецкого языка,

Тернопольский национальный экономический университет

Kovalchuk L.

candidate of pedagogical sciences,
associate professor of department of the German language,
Ternopil National Economic University

**ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ У
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЧЧИНИ
ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ ГЕНДЕРНОГО ВОСПИТАНИЯ В УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЯХ ГЕРМАНИИ
THE WAYZ OF REALIZATION OF GENDER EDUCATION IN
EDUCATIONAL ESTBLISHMENTS OF GERMANY**

Анотація: Досліджено та з'ясовано шляхи реалізації гендерного виховання в навчальних закладах Німеччини.

Ключові слова: гендерне виховання, Німеччина, навчальні заклади, освітні програми, гендерний підхід.

Аннотация: Исследовано и выяснены пути реализации гендерного воспитания в учебных заведениях Германии.

Ключевые слова: гендерное воспитание, Германия, учебные заведения, образовательные программы, гендерный подход.

Summary: *the ways of realization of gender education in educational establishments of Germany are found out and investigated.*

Key words: *gender education, Germany, educational establishments, educational programs, gender approach.*

У європейській, зокрема німецькій, освіті кінця ХХ – початку ХХІ ст. в умовах її глобалізації виразно простежуються реформаційні перетворення, спрямовані на досягнення гендерної рівності. При цьому йдеться не лише про забезпечення однакових прав і можливостей обох статей в отриманні освіти високої якості, а й про зміни у гендерній свідомості учнівської молоді, що передбачає розв'язання багатьох складних і подекуди суперечливих педагогічних проблем. Важливо наголосити, що в Німеччині реформування державної політики в освітній галузі розглядається як важливий шлях підтримання та розвитку соціальної та гендерної рівності. Тому тут і на загальнонаціональному, і на місцевому рівні управління освітою гендерноорієнтованим програмам надається пріоритетне значення. Особливо вагому роль у їх успішній реалізації покликані відіграти експериментальні школи, до організації яких держава залучає таких соціальних партнерів, як бізнесові структури, громадські та релігійні об'єднання. Загалом школи, яким притаманні певні особливості їх розвитку в різних німецьких землях, шукають власні ефективні шляхи та форми гендерного виховання.

Так, щоб досягти очікуваної ефективності впровадження гендерного підходу у шкільне життя, німецький учений І. Бремер пропонує: 1) проводити гендерну експертизу змісту навчального матеріалу (підручників, посібників) тощо; 2) переглядати інституційно-організаторські чинники, зокрема: становище жінки у шкільній ієрархії, гендерні моделі поведінки вчителів (жінок і чоловіків) у щоденному спілкуванні та співпраці з дітьми; 3) позбавлятися менторського стилю

викладання та надмірної «фемінізації» початкових шкіл [2]. Дослідження Г. Шірпа засвідчує, що велику роль у гендерному вихованні дітей обох статей відіграє їх активність та дієвість на перервах, в оформленні класних приміщень, коридорів, подвір'їв, бібліотек/медіатек, майстерень, в організації свят, вистав [6]. Спираючись на досліджені педагогічні джерела, ми встановили, що успішність реалізації гендерного підходу в навчально-виховну практику німецьких шкіл значною мірою забезпечують такі фактори:

1. Послідовне визнання вчителями паритетності статей.
2. Залучення усього педагогічного колективу до гендерних дискусій.
3. Внутрішньошкільне підвищення кваліфікації вчителів.
4. Фіксація принципових і узгоджених положень з питань гендерного виховання у відповідні шкільні програми.

5. Уведення гендерних тем у шкільні навчальні плани. Необхідно вказати на те, що вагомою базою впровадження гендерного виховання в школах Німеччини виступають спеціальні державні і міжнародні програми. Так, із 1984 р. у Гессені діє державна політично-освітня програма, основні напрямки якої стосувались реалізації принципів рівних прав і можливостей дівчат і жінок у загальноосвітніх закладах. Упродовж трьох років була проведена гендерна експертиза та внесено зміни у зміст навчальних планів, програм, підручників тощо. У 1985 році феміністичний інтердисциплінарний дослідницький Інститут освіти та шкільного розвитку створив «студію інтеракцій» з метою дослідження взаємодії між статями (педагогами та учнями) [3].

Саме Гессен став першою федеративною землею, яка на рівні держави відреагувала на впровадження принципів рівності статей в освітній сфері. До міжнародних належить програма «Рівність шансів жінок (1986– 1990 рр.)», розроблена комісією Європейської Спільноти. Мета програми – сприяти гендерній рівності, організовувати заходи, спрямовані

на досягнення позитивних економічних та соціальних змін у сфері загальної та професійної освіти. Програма передбачає: залучати до обговорення освітніх процесів широку громадськість шляхом проведення інформаційних кампаній; формувати гендерно чутливу поведінку серед учнів основних шкіл, реальних училищ та гімназій, допомагати учнівській молоді адаптуватися до нових навчальних програм; сприяти взаємодії між школою та ринком праці; ширше ознайомлювати дівчат із «чоловічими» професіями; підвищувати освітньо-професійний рівень учителів у галузі гендерної педагогіки; поширювати коєдукацію у змішаних школах; усувати чи пом'якшувати гендерні стереотипи у навчально-виховних засобах.

Аналіз освітніх документів засвідчив, що на втілення гендерного виховання у шкільну практику значний вплив мала програма «Гендерна рівність хлопців та дівчат», розроблена на початку 90-их рр. ХХ ст. і запроваджена у школах Саксонії-Ангальт. Ця програма зобов'язувала школу формувати в учнівській молоді духовні цінності, які забезпечують рівність людей незалежно від їх статі, походження, раси, мови, віри, релігійних і політичних переконань, сприяти обдарованим та здібним дівчатам і хлопцям, а також здійснювати заходи щодо попередження насильства дітей, жінок та молоді [5].

Варто додати, що Міністерство освіти Німеччини проводить потужні інформаційні кампанії з гендерних проблем. Привертає увагу й міністерська постанова «Робота в основній школі». Згідно зі шкільним законом у вказаній постанові наголошується на забезпеченні дітям обох статей рівних прав і можливостей для здобуття належної освіти. Школа перш за все повинна формувати повноцінну особистість із її навичками асертивного, толерантного спілкування та здатністю протидіяти рольовим кліше (слабкі дівчата – сильні хлопці), знаходити альтернативи агресивній та пасивній поведінці.

Розгляд навчально-виховних планів та програм сучасної шкільної системи Німеччини показав, що вони, згідно з принципом гендерного паритету, спрямовані на розвиток креативності, критичного мислення, екологічного світогляду у дітей обох статей, на виховання у них відповідальності та готовності до компромісу, толерантності, тісної співпраці, партнерства, солідарності. Розширення гендерної освіти розглядається як важливий чинник успішної соціалізації учнівської молоді, який посилює шанси дівчат і хлопців реалізувати себе в усіх сферах життєдіяльності [7].

Про актуальність гендерної проблематики в Німеччині свідчать численні програмні концепції, висунуті урядом та міністерствами федеративних земель із метою подолання насилля та впровадження гендерної рівності у навчально-виховний процес початкової, основної школи, реальних училищ та гімназій. У ФРН поширюється досвід виховання, набутий загальноосвітніми закладами, удостоєними державних премій. Такі школи звертають особливу увагу на різноплановість гендерних акцій, що проводяться як на уроках, так і в позаурочний час, активно співпрацюють із громадськістю та ЗМІ. Тут проводяться конкурси учнівських робіт із гендерної проблематики, кращі із них публікуються у місцевій пресі.

Зважаючи на складність впровадження гендерного виховання в німецькі школи, П. Гольшер розробила спеціальний проект школи майбутнього, зміст якого охоплює різні аспекти: 1. Організація навчально-виховного процесу та шкільного самоврядування.

– Зміни у сфері діяльності шкіл та педагогів: школа працює цілий день, обов'язковими є педагогічні конференції на гендерну тематику та присутність учителів в останній тиждень канікул, здійснюється регулярне підвищення кваліфікації вчителів із питань гендерного виховання дітей різної статі, забезпечення умов для налагодження належних контактів

школи з усіма закладами, які беруть участь у гендерному вихованні школярів, проведення шкільних форумів, різноманітних свят; розширення освітніх пропозицій для батьків, а також для учнів (музичні заняття, мовні курси).

– Нові форми взаємодії: взаємовідвідування уроків, проектні роботи, Інтернет-контакти та інтенсивні форми співпраці з іншими виховними закладами, передовсім дитсадками та різними позашкільними громадськими об'єднаннями, а особливо з батьками, соціальними педагогами; постійне контактування з керівниками підприємств, організація практичного та підприємницького навчання. – Особовий склад учителів: учительський колектив долучається до прийняття на роботу нових співробітників, він є збалансованим щодо кількості у ньому чоловіків та жінок, учителі отримують доплату за особливі успіхи, у школах працюють кваліфіковані завгоспи.

2. Матеріальна база школи. Заклад забезпечує можливості диференційованого навчання, а також індивідуальної роботи з дітьми обох статей, у ньому наявні добре обладнані робочі місця для вчителів, приміщення, у яких вони зустрічаються з батьками та гостями школи.

3. Підвищення кваліфікації вчителів і навчальний процес. Учителі постійно підвищують свою гендерну культуру, педагогічну свідомість; у центрі уваги – професіоналізм учителя, набуття ним гендерних знань, в його діяльності переважає творчість, пошук нових педагогічних ідей, він спроможний застосовувати різноманітні типи навчання, диференціювати навчальні стратегії, тісно співпрацювати з учнями, колегами, батьками та позашкільними закладами.

4. Втілення в навчально-виховному процесі ідей особистісного розвитку школярів і школярок. «Відкрите» навчання, реалізація проектів, спрямованість на індивідуалізацію та самостійність учнівського мислення, робота у гомогенних і гетерогенних групах, використання ТЗН, соціальної

компетентності учнів та учениць, ознайомлення їх із майбутнім професійним світом, залучення до шкільного життя батьків [4].

У ФРН на сучасному етапі простежується комплексний підхід до розв'язання гендерних проблем у сфері освіти [1]. Так, у кожній федеративній землі Німеччини створено центри гендерних досліджень (Gender Studies), а у вищих навчальних закладах відкрито кафедри гендерної педагогіки. Постійно діють курси підвищення кваліфікації вчителів із гендерних питань, на яких проводяться спеціальні інформаційні заходи, що спрямовані на подолання гендерної нерівності, створено віртуальні бібліотеки і бази даних з гендерної проблематики у мережі Інтернет. Особливо важливим є те, що гендерний аспект береться до уваги при розробленні та прийнятті навчальних планів і виховних програм, запроваджено також гендерну експертизу шкільних підручників. Висвітлене переконує в тому, що в наші дні утвердження принципів гендерного виховання, невіддільного в німецьких школах від навчальних процесів, – це вагомий чинник поступального розвитку освіти. Розгортанню цього аспекту сприяли коєдукація, «відкриті» школи, освітні реформи, які в 70-ті роки ХХ ст. викликали трансформацію гендерного конструювання. Вона полягає в тому, що гендерне виховання здійснюється шляхом організації в німецьких загальноосвітніх закладах спільного, роздільного та частково-роздільного навчання дітей обох статей. Переосмислення проблеми гендерної соціалізації зумовило появу навчально-виховних програм із гендерним компонентом, адаптованих до нинішніх реалій. Аналіз цих програм дає змогу зробити висновок про те, що пріоритетними у них є насамперед такі моменти: виявлення потенціалу партнерських стосунків між школярками та школярами; домінанта загальнолюдських цінностей, рівноправності жінок і чоловіків; варіативність в оволодінні статево-рольовим репертуаром, взаємозамінність гендерних ролей.

Однак варто зауважити, що в гендерноспрямованих програмах подекуди недостатньо акцентовані ті аспекти, які стосуються вікових особливостей виховання обох статей, що потребує детальнішого розгляду з урахуванням тенденцій, зумовлених трансформаційними процесами у суспільстві.

Література

1. Паничок Т. Я. Статеве виховання учнівської молоді у Німеччині: дис.... пед. наук: 13.00. 07.
2. Brehmer I. Geschlechtsspezifische Sozialisation / I. Brehmer // Arbeitsgruppe Elternarbeit. Die Schule lebt – Frauen bewegen die Schule. Dokumentation der 1. Fachtagung in Gießen 1982 und der 2. Fachtagung in Bielefeld 1983 – Frauen und Schule. – München, 1984. – Band 12. – 25 S.
3. Enders–Dragässer U. Interaktionen der Geschlechter Sexismusstrukturen in der Schule / U. Enders–Dragässer, C. Fuchs. – Weinheim, Juventa, 1989. – 166 S.
4. Förderung von Chancengleichheit. Bericht der Expertengruppe des Forum Bildung // [www. hu–berlin.de/aktuell/bericht.html](http://www.hu-berlin.de/aktuell/bericht.html)
5. Kultusministerium des Landes Sachsen–Anhalt. Konzeption Chancengleichheit // http://www2.bildung–lsa.de/db_data/1368/Konzeption2.rtf
6. Schirp H. Schülerdemokratie und Schulentwicklung. Konzeptuelle und organisatorische Ansätze zur Entwicklung einer demokratischen und sozialen Lernkultur / H. Schirp. – München, 2003. – S. 47-67.
7. Schulprogramm 2006. Gesamtschule Stieghorst. – Bielefeld, 2006. – 8 S.